

UR LANDSHÖVDINGENS ÄMBETSBERÄTTELSE: FÅ LÄKARE, SMÅ SJUKHUS MEN MÅNGA SJUKDOMAR

Belöningsmedalj utdelad "För befrämjad vaccination". OSKAR I 1844-1859.

"Freden, vaccinet och potäterna" - brukar ju sägas vara orsakerna till den snabba befolkningstillväxten under 1800-talet. Från 1820-talet till sekelskiftet 1900, steg folkmängden i Stockholms län, till vilket Knivsta då hörde, från cirka 100.000 till 175.000 personer.

Statistiken framgår av landshövdingarnas femårsberättelser som finns i tryck från 1820-talet. I den första berättelsen som behandlar åren 1823-28 heter det att "*orsaken till denna, icke obetydliga folkökning igenfinnes med all visshet uti en tilltagande håg för uppodling, minskade utflyttningar, ökande giftermål och uteblifne dödande sjukdomar*".

Att de dödande sjukdomarna uteblev var väldigt tur-samt, för möjligheterna till medicinsk vård var vid den tiden försvinnande små. Alla länets invånare skulle då betjäna av tre (3) läkare! En provinsialläkare och "provincial-chirurgen" bodde i Stockholm, en provinsialläkare bodde i Norrtälje. En förstärkning var bataljonsläkarna vid regementena som skulle biträda de andra läkarna, när behovet så påkallade.

Omkring år 1830 tillkom en provinsialläkartjänst i Sigtuna. Denne fick ett ganska stort distrikt som omfattade stora delar av Stockholms län, och till en början också en del av Uppsala län. Först på 1860-talet fick provinsialläkaren en viss hjälp av en gammal militärläkare som praktiserade i Sigtunatrakten.

Bristen på läkare måste ha varit kännbar under hela 1800-talet. Först i slutet av århundradet började antalet öka nämnvärt i länet. Den sista landshövdingeberättelsen som kom 1906 visar att det då fanns 46 läkare i länet - fem år tidigare hade de varit 36 stycken. 1901 fanns det tre tandläkare, 1906 hade de ökat till sex stycken.

Samtidigt var också befolkningsökningen osedvanligt stor under dessa år - cirka 20.000 personer tillkom i statistiken. Ökningen faller nästan helt på de nya förstäderna till Stockholm som började växa upp omkring sekelskiftet. Här i trakterna, som ju då var rena landsbygden, var invånarantalet vid den tiden relativt konstant.

Den dyrbara sjukhusvården

Möjligheterna till sjukhusvård var ytterligt begränsade i början av 1800-talet. Till förfogande för länets invånare stod på 1830-talet 30 vårdplatser på Serafimerlasarettet och 30 på det så kallade Kurhuset på Kungsholmen. Kurhuset var till en början en inrättning för veneriskt sjuka, inrymd i det före detta kronobränneriet.

I Hammarby socken fanns sedan 1811 Löwenströmska lasarettet. Det bekostades helt av en enskild donation. Kungamördaren Ankarströms broder var donatorn. Denne hade bytt namn till Löwenström och, för att rädda familjearan och rehabilitera dådet, också bekostat Löwenströmska lasarettet. Men det var ett litet sjukhus och fattiga sjuka togs emot endast så långt utrymme medgav. Först år 1877 blev Löwenströmska omvandlat till länslasarett och fick därmed bättre resurser och större utrymmen.

Dagsavgiften för vård på sjukhus var visserligen differentierad och i vissa fall bidrog också hemsocknen med betalningshjälp, men med tidens låga kontantlöner måste det för de flesta ha varit en väldigt stor ekonomisk uppoffring om någon i familjen var tvungen att tas in på sjukhus.

Dagsavgiften på Serafimerlasarettet och Kurhuset var på 1860-70-talen 25 öre för medellösa personer "som med behörigt intyg styrkt sin fattigdom", 50 öre för bemedlade, 75 öre för mera bemedlade som låg på allmän sal. Önskade man ligga på enskilt rum kostade det 1 krona och 25 öre.

Här i Knivsta-trakten, i utkanten av länet, var det kanske vanligare att man åkte till sjukhuset i Uppsala. Akademiska sjuhuset tog nämligen emot patienter även från andra län. De så kallade legosängsavgifterna var 75 öre om dagen i allmänt rum och 1 krona och 25 öre för enskilt.

Från influensa till farsot

Länets provinsialläkare rapporterar under 1800-talets lopp om epidemier av skilda slag som drabbat invånarna. Koppsmittan (smittkoppor) var spridd somrarna 1824 och 1827. För att försöka begränsa spridningen vaccinerades även en del äldre personer. Under femårsperioden fram till 1828 sägs ändå att "egentliga farsoter icke varit gångbare" och att dödligheten bland barn avtagit betydligt.

År 1832 förekom kolera i Ryssland och Finland. Man utsåg därför här i länet särskilda karantänuppsyningsmän och i den händelse att koleran skulle komma hit hade de flesta socknar utsett lämpliga lokaler för sjukhus. Två år senare kom ändå den fruktade sjukdomen hit. Av länets 109.000 invånare insjuknade 500-600 i "cholera-farsoten", av dessa dog cirka 200 personer.

